

อิริราชย์ นันชนดี. 2560. “ด้านประเพณี : ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนผู้อพยพสองฝั่งโขง” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน. หน้า 272-293.

ด้านประเพณี : ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของ
ชุมชนญ้อสองฝั่งโขง*

Cultural Barrier : Social and Economic Relationships of
Nyo Communities along the Mekong River

ดร.อิทธิราชย์ นันทันต์**

Dr.Athirach Nankhantee

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง ญ้อสองฝั่งโขง : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436 ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจบนฐานเครือญาติของชุมชนญ้อสองฝั่งแม่น้ำโขงผ่านกิจกรรมด้านประเพณี การศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม กับกรณีศึกษาชุมชนญ้อบ้านท่าดอกแก้วอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และชุมชนญ้อบ้านห้วยขมิ้นเมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว

ผลการศึกษาพบว่า การข้ามพรมแดนของชุมชนญ้อสองฝั่งโขงเกิดขึ้นพร้อมกัน การตั้งถิ่นของชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่สัมพันธ์ร่วมกันมายาวนาน เป็นวิถีชีวิตของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำที่ข้ามไปมาเพื่อการดำเนินชีวิต ทำมาหากินในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ โดยไม่แยกแยะเป็นฝั่งซ้าย หรือ ฝั่งขวา เมื่อแม่น้ำโขงเปลี่ยนแปลงเป็นเส้นพรมแดน การข้ามพรมแดนจึงปรับเปลี่ยนเป็นจุดจอดเรือ เป็นความพยายามของรัฐในการเข้าควบคุมพื้นที่

ด้านประเพณียังคงปฏิบัติการปะทะสังสรรค์ในพื้นที่ทางสังคมของผู้คนของสองฝั่งโขง ถือเป็นกลไกและเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับชุมชน เป็นเครือข่ายทางสังคมบนฐานเครือญาติ วัฒนธรรม ในขณะที่รัฐชาติมองพื้นที่ดังกล่าวเป็นพรมแดนที่ตายตัว จึงพยายามกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างการควบคุมและพัฒนาพื้นที่ในทุกยุคสมัย แต่ชุมชนญ้อทั้งสองกลับมีการปรับเปลี่ยน สันหลา ปรับตัว เพื่อให้การดำเนินชีวิตและข้ามพรมแดนได้อย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาแม้จะถูกแบ่งแยกพรมแดนตามนิยามความหมายของรัฐชาติ

คำสำคัญ : ด้านประเพณี, ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ, ชชาติพันธุ์ญ้อ

Abstract

This article is aimed at studying the social and economic relationship of the relatives of the two communities on the Mekong River through the traditional. The study uses qualitative research. By interview And participatory observation With case study Ban Tha Dok Kaew, Tha Uthen District Nakhon Phanom, Thailand, and Ban Huai Kham Khen Boon, Khammouane, Lao PDR The study showed that the two Nyo communities along the Mekong River.

At the same time, the formation of a community with long-lasting historical, cultural and economic development. It is the way of life of the people on the banks of the river to cross the river to live a livelihood in abundant land. Without distinguishing it as left or right side. When the Mekong River changes into a border Crossing the border is a turning point. It is a state effort to gain control of the area.

The Cultural Barrier continues to operate in social areas of people on both sides of the border. It is a mechanism and instrument for building international relations at the community level. It is a social network based on a cultural kinship, while the national state looks at it as a fixed border. Therefore, try to set policies to strengthen control and development of space in all ages. But both sides of the population have made a smooth transition to living and crossing the border continually, despite their border demarcation in the definition of the state.

Keywords : Cultural Barrier, Social and Economic Relationships, Nyo Ethnic

บทนำ

จากหลักฐานทางโบราณคดีบ่งชี้การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงหลายแห่งตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องถึงยุคประวัติศาสตร์ อาทิ อาณาจักรขอมโบราณ อาณาจักรศรีโคตรบูรณ และพัฒนาเกิดเป็นบ้านเมืองที่สำคัญในปัจจุบันทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อาทิ จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทย และ แขวงสะหวันเขต สปป.ลาว จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว และยังพบการตั้งถิ่นฐานบนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง หลายชุมชน แสดงให้เห็นว่า แม่น้ำโขงมีความสำคัญกับผู้คน บ้านเมืองในอดีต ในฐานะแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ และเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ

ต่อมาจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส เข้ามามีอิทธิพลต่อภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เริ่มจากการเข้ายึดเวียตนาม กัมพูชา และรุกล้ำเข้ามาในดินแดนเรื่อย ๆ ในที่สุด สามารถยึดฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้ทั้งหมด สามารถบรรลุข้อตกลงในสนธิสัญญาสยาม ฝรั่งเศส พ.ศ. 2536

(สุวิทย์ อธิราชกุล, 2552) ทำให้แม่น้ำโขงเกิดเป็นเส้นเขตแดนที่มีความหมายใหม่ตามนิยามของประเทศไทย การเข้าควบคุมพื้นที่โดยใช้มาตรการต่างๆของฝรั่งเศส การตีความหมายของแม่น้ำโขงเพื่อชิงความได้เปรียบ การแบ่งเป็น “คนฝั่งซ้าย” และ “คนฝั่งขวา” ยิ่งทวีความรู้สึกเป็นอื่น จนกระทั่ง เมื่อ พ.ศ. 2518 ประเทศลาวได้สถาปนาขึ้นในระบอบการสังคมนิยม ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างจริงจังทำให้ลาวมองไทยเป็นศัตรู และมีการประกาศปิดพรมแดนไทย-ลาวตลอดแนว ส่งผลให้ภาวะของการค้าทั้งสองประเทศขาดความต่อเนื่อง เกิดมาตรการต่างๆ ที่ส่งผลต่อพื้นที่ชายแดน อาทิ พ.ศ. 2520 รัฐบาลไทยห้ามสินค้าไทย และสินค้าจากนานาชาติโดยผ่านดินแดนไทย เข้าสู่ลาว จำนวน 32 รายการ เป็นมาตรการปิดล้อมทางเศรษฐกิจต่อ สปป.ลาว พ.ศ. 2522 ได้เกิดด่านตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งเป็นรูปแบบของความพยายามของรัฐที่จะจัดการพื้นที่บริเวณชายแดนเพื่อสร้างระบบความมั่นคงของประเทศ รวมถึงการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติและการควบคุมกำกับการเคลื่อนย้ายทรัพยากรของพื้นที่ชายแดนทั้งสองฝั่ง

ดูเหมือนว่าการเข้ามาควบคุมพื้นที่ชายแดนภายใต้นโยบายแบบแข็งกร้าว ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนชายแดนอย่างมาก เพราะชุมชนทั้งสองฝั่งมีความสัมพันธ์ทางสังคม เครือญาติ และมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางอย่างร่วมกัน การเดินทางข้ามพรมแดนไปมาถูกมองว่าเป็นการเข้าเมืองผิดกฎหมาย ซึ่งการข้ามพรมแดนของชุมชนทั้งสองฝั่งเป็นรูปแบบที่สร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจได้ถูกละเลย อันที่จริงแล้ว หากเรามองข้ามภาพความเป็นรัฐชาติ และเส้นพรมแดน จะพบวิถีดั้งเดิมของชุมชนริมฝั่งโขงตามปกติสุข เส้นทางการค้าชายแดนที่มีมั่งคั่ง การแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆรวมทั้งช่วยสอดส่องดูแลปัญหาต่างๆตามแนวชายแดนที่รัฐทั้งสองต้องการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี ดังเช่นกรณีของชุมชนญ้อบ้านท่าดอกแก้ว ประเทศไทย และชุมชนญ้อบ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว ที่มีพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงมายาวนาน ได้รับตัวและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาจนเกิดเป็นพลังท้องถิ่นที่สามารถต่อรองกับอำนาจของรัฐในการพัฒนาพื้นที่พรมแดน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การใช้ด้านประเพณี ในการแลกเปลี่ยนสื่อสารกันระหว่างชุมชนญ้อ มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างไร ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ อาจเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนแบบคู่ขนานกันระหว่างชุมชนและรัฐอย่างได้ผลดี

แนวคิดของการวิจัย

แนวคิดเรื่องชายแดน (borders)

คำว่าชายแดน (borders) มีคำที่ใกล้เคียงกันและมีความหมายเกี่ยวข้องกันหลายคำได้แก่ชายแดน (border) พรหมแดน (frontier) เขตแดน (boundary) เส้นแบ่งเขต (borderline) อาณาเขต (territory) และอาณาบริเวณชายแดน (border land) แนวทางการพิจารณาในเรื่องพื้นที่ชายแดนมีแนวทางที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 แนวทางได้แก่ แนวทางรัฐศาสตร์กับแนวทางมานุษยวิทยาแต่ละแนวทางดังกล่าวมีแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปแนวคิดทางด้านรัฐศาสตร์ได้นิยามความหมายชายแดนว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นรัฐสมัยใหม่ตั้งแต่ต้นและจุดสิ้นสุดขอบเขตอธิปไตยสร้างกระบวนการควบคุมพื้นที่เส้นเขตแดนและแบ่งแยกความเหมือนความแตกต่างความเป็นพวกเดียวกันกับความเป็นอื่นระหว่างผู้คนต่างฟากของเส้นพรหมแดนการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรหมแดนรัฐชาติจะเกิดขึ้นอย่างเสรีไม่ได้ ในขณะที่แนวความคิดชายแดนทางด้านมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ให้ความสนใจเรื่องพรหมแดน (boundaries) มากกว่า ในการศึกษาทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและวัฒนธรรมตามแนวชายแดนในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (ยศ สันตสมบัติ, 2551) การนำแนวคิดนี้มาศึกษาในงานวิจัยนี้จะช่วยวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนได้มากยิ่งขึ้นสะท้อนให้เห็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการควบคุมโดยอำนาจรัฐในบริบทนโยบายพัฒนาพื้นที่ชายแดนของรัฐชาติพื้นที่ชายแดนไม่ใช่เป็นเพียงพื้นที่ที่อำนาจรัฐควบคุมอย่างเดียวนแต่เป็นพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายการให้คำนิยามการควบคุมพื้นที่และการพัฒนาไม่ได้หมายความว่าเพียงเพื่อป้องกันการข้ามแดนการรุกรานเส้นแบ่งเขตแดนแต่รัฐต้องมองใหม่ในลักษณะที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นนโยบายที่นำไปใช้ในพื้นที่ชายแดนอาจถูกกำหนดเฉพาะเป็นกรณีพิเศษในแต่ละพื้นที่ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับผู้คนและภูมิรัฐศาสตร์

แนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity)

ลักษณะความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่แพร่หลายโดยทั่วไปทั้งในอดีตและปัจจุบันจะพบว่าหมู่บ้านคณะชนเผ่าพันธุ์ตลอดจนชุมชนที่ครั้งหนึ่งเคยโดดเดี่ยวและมีความเป็นอยู่อย่างอิสระได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติที่เกิดขึ้นใหม่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) แต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างในขอบเขตที่ต่างกันออกไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมจะพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นใหม่ได้มีการยอมรับ

จารีตประเพณีของชนกลุ่มอื่นปรับตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐซึ่งต่างก็สูญเสียความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมของตนไปอย่างรวดเร็วในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งที่พยายามดำรงความเป็นอัตลักษณ์และความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของตนไว้

ผลการศึกษา

ความเป็นมาของด่านประเพณีและประวัติศาสตร์ชุมชนญ้อสองฝั่งแม่น้ำโขง

1) ประวัติชุมชนญ้อสองฝั่งโขงและด่านประเพณียุคจารีต ถึง พ.ศ. 2518

การข้ามพรมแดนไปมาระหว่างแม่น้ำโขงนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งขึ้นของชุมชนญ้อในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ “ญ้อ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในแถบภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุดในประเทศไทยและประเทศลาว เดิมอาศัยอยู่เมืองหงสาทางตอนเหนือของประเทศลาวติดกับประเทศจีนอพยพลงมาทางตอนใต้ จากเหตุผลด้านการเมืองและแสวงหาที่อยู่ใหม่ ชาวญ้อมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เรียกว่า ภาษาญ้อ อาทิ คำว่า กินข้าวกับอะไร ภาษาญ้อพูดว่า “กินเข้ากับเต๋อ” ไปไหนมา ภาษาญ้อพูดว่า “มาตะกะเลอ” เอกลักษณ์อาหาร อาทิ หมกปลาร้า หมกจ๊อ ลาบแหลว นึ่งอั่วปลา ฯ ด้านเอกลักษณ์ประเพณีพิธีกรรม อาทิ พิธีกรรมบูชา บุญตูป บุญแห่ดอกไม้ ฯ วัฒนธรรมเหล่านี้ถือได้ว่าเป็น เอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ญ้อที่มีคุณค่าทางจิตใจ

ชุมชนชาวญ้อปรากฏหลักฐานในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ. 2351 ตามจดหมายเหตุของหลวงชำนาญอุเทนดิษฐ์ (บาสด กิตติวีรพันธุ์) กล่าวว่า ปีมะโรงสัมฤทธิ์ศกจุลศักราช 1170 (พ.ศ. 2351) ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีเผ่า ญ้อ อยู่เมืองหงสาวดี ตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง มีหัวหน้าชื่อ ท้าวหม้อ มีภรรยาชื่อ นางสุนันทาได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่ประมาณ 100 คน ล่องแพมาตามลำน้ำโขง เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ ท้าวหม้อขอสวามิภักดิ์เป็นข้าพึ่งโพธิสมภารกับเจ้าอนุวงศ์ ผู้ครองนครเวียงจันทน์ จึงอนุญาตให้พาครอบครัว ไปตั้งบ้านเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม ให้ท้าวหม้อเป็น พระยาหงสาวดี เป็นเจ้าเมือง ตั้งเมืองมีนามว่าเมืองไชยสุทธอูตมบุรี ภายหลังญาติพี่น้องชาวญ้อ ที่อยู่ในเมืองหงสาวดีทราบข่าวการตั้งเมือง และความอุดมสมบูรณ์ จึงได้พากันอพยพครอบครัวตามมาสมทบหลายครั้ง หลังจากนั้นราว 6 ปีเศษ พระภิกษุเป่า ได้พาชาวญ้อเมืองไชยสุทธอูตมบุรี จำนวนหนึ่งล่องเรือลงมาทางตอนใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร และได้ขึ้นตั้งบ้านเรือนที่ริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เพราะ

เห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยบรรดาสัตว์ป่า อาทิ กระรอก กระแต บ่าง กระต่าย กวาง เห็นอัม ฯลฯ อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารเหมาะแก่การดำรงชีพ เมื่อตั้งถิ่นฐานแล้วได้สร้างวัด (ไม่ปรากฏชื่อ ปัจจุบันคือชาววัดร้างกลางทุ่ง) ตั้งชื่อบ้านว่า “พันบก” มีมูลเหตุว่า บริเวณที่ตั้งบ้านเรือน มีพรานป่ามาล่าสัตว์และได้ ทำเครื่องหมายไว้ตามต้นไม้ต่างๆ เพื่อเป็นการจับจองสัตว์ในต้นไม้ต่างๆ เรียกว่า “บก” เรียกว่า “พรานบก” เสียงเพี้ยนตามเสียงภาษาญ้อว่า “พันบก” จึงถือเป็นการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา การดำเนินชีวิตของชาวญ้อริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้น ชาวญ้อมีอาชีพเกษตรกรรม ประมงพื้นบ้าน และหาของป่า มาดำรงชีวิต โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เป็นป่า และภูเขา ส่งผลให้ชาวญ้อได้สร้างชุมชนพักค้างคืนเล็กๆ ไว้ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เพื่อพักแรม รวมทั้งการดักจับสัตว์ป่าที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในเวลากลางคืน ต่อมา หมู่บ้านพันบก ได้ขยายชุมชนออกไปอีก 3 ชุมชน คือ บ้านพันบกท่า บ้านพันบกทุ่ง และบ้านพันบกเหนือ ฝั่งขวาแม่น้ำโขง และชุมชนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ปัจจุบันคือ บ้านท่าจำปา บ้านท่าดอกแก้ว บ้านคำพอก ประเทศไทย และ บ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว จากคำสัมภาษณ์ของ ข้า พมิเสเด เล่าว่า

“...สมัยอยู่พ่อ อ้อยแม่ เล่าให้ฟังว่า เลือกมาอยู่ฝั่งลาว เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ มีที่นา ที่ถางไว้เป็นจำนวนมาก และจำนวนคนไม่มาก ไม่ต้องแย่งกัน ส่วนญาติพี่น้องบางส่วน เลือกที่จะอยู่ฝั่งไทย แต่ก็ยังข้ามไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ”(ข้า พมิเสเด, สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าการอาศัยอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคน การเดินทางข้ามไปมาแม่น้ำโขงถือเป็นวิถีปกติ ต่อเนื่องมายาวนาน โดยไม่ผ่านกลไกของรัฐ และเป็นเครือญาติเดียวกัน เดิมทีไม่มีชื่อเรียกเป็นทางการว่าอะไร แต่มีความหมายว่า การข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันเป็นปกติ ชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้น สามารถข้ามมาบ้านญ้อท่าดอกแก้ว และชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้ว สามารถข้ามไปบ้านญ้อบ้านห้วยขมิ้นได้อย่างสะดวก (หนูสิน สุวิพัฒน์, สัมภาษณ์) โดยสามารถนั่งเรือหางยาวข้ามมา บริเวณที่ขึ้นฝั่งคือท่อน้ำ เพราะเป็นจุดจอดเรือหาปลาของชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้ว โดยทั่วไปชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้น มักจะข้ามมาเยี่ยมญาติพี่น้องในช่วงงานบุญ ไปหาหมอ ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค และมักไปมาหาสู่กันเป็นประจำ จากการสัมภาษณ์ ท้าแม จันเพด ชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้น เล่าว่า

“ในอดีตการเดินทางข้ามไปมาของชาวญ้อทั้งสองฝั่ง เป็นการเดินทางข้ามไปมาโดยการไปหาญาติ ข้ามมาซื้อสินค้า และข้ามมางานบุญ โดยในช่วงที่ อนุญาตครูสนธิ์

เจ้าอาวาสวัดท่าดอกแก้วเหนือ ยังอยู่ เคยได้ไปงานบุญประเพณีบ้านท่าดอกแก้ว และรู้สึกเป็นปกติ เพราะทั้งสองฝั่งมีศักดิ์เป็น ลุง ป้า น้า อา กันทั้งหมดเลย”(แม่ จันทเพ็ด,สัมภาษณ์) นอกจากการเดินทางเข้ามาของชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้นแล้ว ชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้ว ยังเดินทางข้ามไปฝั่งลาว เพื่อประกอบอาชีพ ทำไร่ ปลูกมันแกว ปลูกข้าว จากการสัมภาษณ์ นายดาว โพชะโน เล่าว่า

“ชาวญ้อทั้งสองฝั่งนั้น เดิมเป็นเหง้าเดียวกัน หลายคนมีไร่นาที่ฝั่งลาวจะข้ามมาทำนาตอนเช้า เย็นกลับ บางคนมาเช่าที่ปลูกมันแกว บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง งานกินดอง ชาวญ้อจะมาร่วมกัน เป็น ตา ยาย ลุง ป้า เพื่อรับของสมมา ตามประเพณี ” (ดาว โพชะโน,สัมภาษณ์)

การข้ามพรมแดนเห็นได้ชัดเจน จากความทรงจำร่วมของผู้อาวุโสทั้งฝั่งไทย และฝั่งลาวหลายคนให้ข้อมูลตรงกันว่า ชาวญ้อฝั่งขวาแม่น้ำโขง มักไปเช่าพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง สำหรับปลูกมัน ปลูกยาสูบ ปลูกพริก มะเขือ พืชผักสวนครัวต่างๆ แล้วนำมาขายที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ชาวญ้อฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจะเดินทางมาเมืองท่าอุเทนเพื่อซื้อสินค้าต่างๆ อาทิ ไม้ขีดไฟ รองเท้า น้ำมัน ฯ เพื่อใช้ดำรงชีวิต รวมทั้งการเดินทางมาร่วมบุญประเพณีทั้งสองฝั่งจนกระทั่ง เมื่อประเทศลาว ได้สถาปนาระบอบสังคมนิยมมาปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2518 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ภาพประกอบที่ 1 พื้นที่กรณีศึกษา ญ้อสองฝั่งโขง (www. Googlemap.com)

2) ด้านประเพณีผู้อพยพหลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ.2518

หลังจาก พ.ศ. 2518 ประเทศลาวมีการปกครองในระบบสังคมนิยม ช่วงนั้น การข้ามไปมาของชาวญ้อไทยและลาวลำบากมากขึ้น และประเทศลาวมีการประกาศปิดประเทศ (ห้ามคนในออก คนนอกห้ามเข้า) ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ สปป.ลาว เกิดความหวาดระแวงประเทศไทย เนื่องจากปัญหาในเรื่องความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบการปกครองทำให้ความสัมพันธ์ประเทศไทยกับ สปป.ลาว ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจเริ่มเสื่อมลง ส่งผลให้เกิดการกระทบกระทั่งกันตามบริเวณชายแดนเรื่อยมา จนทำให้ทั้งสองประเทศต้องสั่งปิดด่านตามแนวชายแดนหลายครั้ง (สุวิทย์ อธิศาสดา, 2552) การปิดด่านตามแนวชายแดนได้ส่งผลกระทบทำให้ด้านประเพณีปิดตัวลงไปด้วย ส่งผลกระทบทำให้ราษฎรลาว และชาวญ้อลาวขาดแคลนปัจจัยที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพ และสินค้ามีราคาที่สูง ประกอบกับสินค้าที่อุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ก็ไปจากประเทศไทย จึงมีการลักลอบข้ามมายังฝั่งประเทศไทย เพื่อเข้ามาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค

การลักลอบข้ามแม่น้ำโขงนั้น ชาวญ้อลาวจะได้รับการช่วยเหลือจากชาวญ้อไทย จึงไม่มีปัญหาการถูกทำร้าย เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น อาทิ ราษฎรลาวแถวบ้านอาจสามารถ ได้ขับเรือข้ามแม่น้ำโขงมา แต่ถูกเจ้าหน้าที่ของลาว ยิงสกัดและเสียชีวิต (สวรค์ พลเหลือ,สัมภาษณ์) ในช่วงเวลาดังกล่าว มีข่าวลือต่างๆ อาทิ หากข้ามแดนไปฝั่งลาวจะถูกจับ ปรับ 500 ดอลลาร์ บางคนถูกจับไปเข้าค่ายสัมมนา หรือ ถูกฆ่าทิ้ง (สวรค์ พลเหลือ,สัมภาษณ์) จึงทำให้ชาวไทยเกิดความหวาดระแวงเป็นอันมาก เช่นเดียวกันกับชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้ว จึงเฝ้าระวังและรับรองเฉพาะญาติพี่น้องตนเองเท่านั้น

3) ยุคฟื้นฟูสร้างความสัมพันธ์ เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า พ.ศ. 2530

ในช่วงปี พ.ศ. 2530 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าโดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจโดยไม่ยึดติดกับอุดมการณ์ทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนได้กลายเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงการค้าระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน ประกอบด้วย ประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า และเวียดนาม ส่งผลให้การดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทยลาว ยังให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนแรงงานภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตร รวมถึง

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน และมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากการประกาศนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น (อภิรดี แซ่โฮ, 2553) ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปขายยังประเทศเพื่อนบ้านและยังพบว่าเศรษฐกิจในพื้นที่ตามแนวชายแดนเริ่มมีการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าตามเขตพื้นที่ชายแดนกันมากขึ้น ราษฎรลาวได้เดินทางข้ามมาฝั่งไทยโดยผ่านด่านประเพณีเพื่อเข้าซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งราษฎรลาวจะนำสินค้าที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลมาขาย เช่น กบเขียด เห็ด หน่อไม้ ฯลฯ และซื้อสินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต ประเภทสินค้าอุปโภค บริโภค เช่น น้ำปลา น้ำตาล สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ ในปี พ.ศ. 2531 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้เปิดประเทศพร้อมทั้งได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันและเป็นประเทศที่มีการค้าขาย แลกเปลี่ยน สินค้ากันอยู่ตลอด การเปิดประเทศของ สปป.ลาวเกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า จึงเป็นประโยชน์ในเรื่องเศรษฐกิจ และการเติบโตทางเศรษฐกิจยังแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างในระบอบการปกครองก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปยัง สปป.ลาว เช่น สินค้าอุปโภค บริโภค อุปกรณ์ก่อสร้าง เป็นต้นการเปิดประเทศของ สปป.ลาว ส่งผลให้ด่านประเพณีมีราษฎรลาวเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยการเดินทางเข้ามาดังกล่าวได้ประโยชน์ที่ดีในทางเศรษฐกิจ และมีผลเสียตามมาก็คือการเปิดประเทศได้สร้างความเดือดร้อนให้พื้นที่ตามแนวชายแดนฝั่งไทย เนื่องจากการเดินทางเข้าออกของราษฎรลาวมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น การค้าขาย เยี่ยมญาติพี่น้อง รักษาพยาบาล แต่ราษฎรลาวและราษฎรไทยบางกลุ่ม กลับใช้ประโยชน์จากด่านประเพณีวัดท่าดอนตาลในทางที่ผิดกฎหมาย โดยการลักลอบนำเอายาเสพติด สินค้าผิดกฎหมาย สินค้าหนีภาษี และการลักลอบนำเอาแรงงานผิดกฎหมายเข้าประเทศ ผลที่ตามมาคือทำให้ความมั่นคงตามแนวชายแดนของประเทศไทยลดลง

4) ยุคการปรับเปลี่ยนด่านประเพณีสู่จุดจอดเรือ พ.ศ. 2548 ถึงปัจจุบัน

ในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินการนโยบายปราบปรามยาเสพติดได้ส่ง เจ้าหน้าที่ทหาร สังกัด ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด กองทัพภาคที่ 2 กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัด

นครพนม เข้ามาประจำการริมฝั่งแม่น้ำโขง มีการกำหนดกฎระเบียบจุดจอดเรือร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งหมด โดยชุมชนบ้านญ้อ มีจุดประจำการ 2 จุด คือ จุดทำน้าวัดท่าดอกแก้วเหนือ มีทหารประจำการ 3-5 นาย จุดทำน้าวัดท่าดอกแก้วใต้ มีทหารประจำการ 2-4 นาย โดยมี ผู้บังคับหมู่ ยศ สิบเอก เป็นหัวหน้าชุด ร่วมกับ ชุดอื่นๆ ริมฝั่ง ซึ่งมีการสับเปลี่ยนกำลังกันตลอด 3 เดือน หรือ 6 เดือน จากการสัมภาษณ์ พลทหารประจำจุด ให้ข้อมูลว่า ได้รับการฝึกฝาระวัง บริเวณชายแดน ตลอดแนว โดยมีระยะห่างจากจุดประจำการอื่นประมาณ 1 กิโลเมตร ตลอดแนวริมฝั่ง และสับเปลี่ยน มีหน่วยลาดตระเวน ตลอด 24 ชั่วโมง และร่วมภารกิจ กับ ร้อยตำรวจตระเวนชายแดน 237 หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำแม่น้ำโขง สถานีเรือนครพนม ชุดปฏิบัติการกับหน่วยความมั่นคงประจำอำเภอท่าอุเทน (อวัชชัย นามหินลาย, สัมภาษณ์) จากมาตรการข้างต้น ส่งผลให้ ชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้วปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตจาก การจอดเรือกระจายเพื่อการประมง และข้ามฝั่งไปมาหาสู่กัน ได้จอดเรือเป็นจุด

รัฐชาติได้นิยามความหมายด้านประเพณี หมายถึง ช่องทางทางธรรมชาติสำหรับข้ามไปมาของผู้คนสองฝั่งโดยไม่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายของการข้ามแดน แต่เป็นการรับรองกันโดยผู้นำชุมชน และได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง (นรข.) เขตนครพนม ร่วมมือในการควบคุม ตรวจสอบ และมีการสร้างจุดจอดเรือ มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อป้องกันการลักลอบนำเข้ายาเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย และสินค้าหนีภาษี
- 2) เพื่อป้องกันการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานข้ามชาติ
- 3) เพื่อที่จะป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติ และปัญหาต่างๆ ตามแนว

ชายแดน

และได้กำหนดระเบียบการจอดเรือดังนี้

- 1) กำหนดช่วงเวลาในการใช้เรือในแต่ละวัน 14.00 น.-20.00 น. และให้นำเอาบัตรข้อมูลเรือติดตัวไปด้วยทุกครั้ง
- 2) เรือทุกลำต้องจอดในท่าที่กำหนดหลังเวลาใช้เรือ
- 3) กรณีมีความจำเป็นต้องใช้เรือหลังเวลา 20.00 น. ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการจัดระเบียบเรือหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนเข้มแข็งและลงบันทึกในสมุดควบคุมทุกครั้ง
- 4) คณะกรรมการจัดระเบียบเรือฯ กำนัน,ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน

เข้มแข็งเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเวรยามเฝ้าเรือ และมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของท่าจอดเรือ

5) ให้เป็นท่าเรือขึ้น-ลง ของราษฎร สปป.ลาว (ชั่วคราว) เมื่อมีความจำเป็นที่ต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เช่น การเจ็บป่วยและการประสบอุบัติเหตุทางน้ำ เป็นต้น

6) ห้ามมิให้ใช้ท่าเรือนี้ในการดำเนินการใดๆ ที่ผิดต่อกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย หากตรวจพบให้แจ้งเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

นอกจาก ด้านประเพณี บ้านท่าดอกแก้ว ประเทศไทย และบ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว แล้ว ยังพบว่า ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง มีด้านประเพณีเกือบทั้งหมด ซึ่งมีประวัติดีความ เป็นมา เครือญาติ และความสัมพันธ์ต่อเนื่องยาวนาน หากมองข้ามเส้นพรมแดนจะพบว่า ชุมชนทั้งสองฝั่งมีความสัมพันธ์ทางสังคม และเกิดการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่าจำนวนมาก ที่น่าจะมีประเด็นในการพัฒนา

ภาพประกอบที่ 2 การข้ามพรมแดนโดยใช้เรือติดเครื่องยนต์

ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ

1) การสร้างความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ

ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของชาวญ้อดำเนินต่อเนื่องมาจากอดีต ซึ่งบรรพบุรุษญ้อเดิมมาตั้งถิ่นฐานบนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่บ้านพันบัก แล้วจึงแยกออกเป็น 4 หมู่บ้านสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง การเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยความเป็นพี่น้องถือเป็นเรื่องปกติ

ครั้งนั้นอำนาจรัฐยังไม่เข้ามาควบคุมพื้นที่ ความสัมพันธ์ที่ชัดเจนเกิดขึ้นจากการกินตอง หรือการแต่งงานกันของชาวญ้อทั้งสองฝั่ง ซึ่งชาวญ้อมีความเชื่อว่าจะไม่แต่งงานนอกกลุ่ม เพราะจะทำให้ไม่เชื่อฟังผู้อาวุโส เมื่อการแต่งงาน หรือชาวญ้อเรียกว่าการตอง เกิดขึ้น ทำให้เกิดการไปเยี่ยมยาม เกิดเครือญาติทั้งโดยสายเลือดและจากการแต่งงาน ถือเป็นกลไกสำคัญที่สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามพรมแดนระหว่างชุมชนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง

จากการศึกษา หมู่บ้านท่าดอกแก้ว มีครอบครัวที่แต่งงานข้ามพรมแดนระหว่างชาวไทย และชาวลาว ประมาณ 8 ครอบครัว จากการสนทนา พบว่า การกินตอง ในสมัยนั้น ไม่ได้คำนึงถึงเส้นเขตแดน หรือระบบราชการต่างๆ แต่เป็นการตกลงกันในครอบครัว การพบกันของหนุ่มสาวสมัยอดีต เกิดขึ้นในงานบุญประเพณี จากการสัมภาษณ์ นายลี จันทะชิน เล่าว่า

“ในงานบุญผะเหวดของหมู่บ้านท่าดอกแก้วเดิมนั้น ชาวบ้านจะช่วยกัน สร้าง “ตูป” ไว้คอยต้อนรับแขกบ้านอื่น สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยทางมะพร้าว พอหลบแดด ฝนได้บ้าง ไว้บริเวณรอบวัด หรือรอบศาลาโรงธรรม และริมฝั่งแม่น้ำโขงไว้คอยต้อนรับ พี่น้องชาวลาวที่มาร่วมงาน พอตกตอนเย็น หนุ่มสาวชาวบ้านท่าดอกแก้วมักไปเกี้ยวสาว บ้านห้วยขมิ้นที่ตูปที่พี่ก เช่นเดียวกับ ตูบบ้านอื่นๆด้วย” (ลี จันทะชิน, สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่า หนุ่มสาวมีโอกาสดำเนินการพบกันในงานบุญประเพณีต่างๆ เช่นเดียวกัน เมื่อที่ฝั่ง สปป.ลาว มีงานบุญ จะมา “เล่าบุญ” ให้กับพระสงฆ์ และญาติโยมชาวบ้านท่าดอกแก้ว ไปร่วมบุญด้วย

เมื่อการแต่งงานข้ามพรมแดนแล้ว คู่หนุ่มสาวจะเลือกที่อยู่อาศัย โดยกิน มูลฝ่ายชาย หรือ กินมูลฝ่ายหญิง ขึ้นอยู่กับการตกลงกัน เช่น กรณีของ น้ำเขียว เป็นคนญ้อ บ้านห้วยขมิ้น มาอาศัยกับสามีที่บ้านท่าดอกแก้ว จากเหตุการณ์เลวร้ายระหว่างทหารลาว ฝ่ายราชวงศ์ กับ ทหารเวียดแดง บริเวณห้วยขมิ้น จึง “โดนหนี” เมื่อ พ.ศ. 2517 แล้วพบรักกับหมู่บ้านท่าดอกแก้ว ได้ตกลงใจ กินตอง และอาศัยอยู่ที่ประเทศไทย ส่วนกรณี ของ นายนพ ชาวท่าดอกแก้ว แต่งงานกับ น้ำหวาน ชาวห้วยขมิ้น และตั้งถิ่นฐานที่ สปป.ลาว เพราะเห็นว่า มีพื้นที่ทำเกษตรกรรมมาก มีแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ ไม่ต้องกลับมาแย่งกับ ญาติพี่น้องที่ฝั่งไทย จากทั้งสองกรณีดังกล่าว เห็นได้ว่าการแต่งงานระหว่างคนญ้อท่าดอกแก้ว และ คนญ้อห้วยขมิ้น ส่งผลให้เกิดการข้ามพรมแดนไปมา เพื่อเยี่ยมยาม หรือ “มาลั่น” ถือได้ว่า การข้ามพรมแดนเป็นวิถีการดำรงชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนผู้มาายาวนาน

ภาพประกอบที่ 3 พระภิกษุญ้อยฝั่งไทย ไปร่วมงานบุญที่ วัดหมู่บ้านญ้อยฝั่งลาว

2) การสร้างความสัมพันธ์ในระบบความเชื่อและบุญประเพณี

วัฒนธรรมญ้อยเป็นวัฒนธรรมในกลุ่มน้ำโขง ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนา โดยชาวญ้อยมีคติความเชื่อ ผีเชื่อ โดยผีเชื่อเป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลชาวญ้อย คล้ายกับความเชื่อผีเชื่อของชาวอีสานทั่วไป เป็นเชื้อสายตระกูล ในบางพื้นที่เชื่อว่ามีเจ็ดชั้นเรียกว่า “เจ็ดโคตรเหง้าเผ่าลูกหลาน” ผีเชื่อไม่มีหิ้งหรือฮ้านสำหรับสิ่งสถิต แต่จะอยู่ประจำบ้านอยู่แม่ เรียกว่า “เหง้าผีเชื่อ” การสืบทอดผีเชื่อนั้นจะผ่านฝ่ายหญิง เมื่อ เหง้าผีเชื่อ เสียชีวิต ญาติในตระกูล จะยกย่องเอาญาติฝ่ายหญิงที่มีอาวุโสรองลงมา ให้เป็นเหง้าผีเชื่อสืบทอดมา ผีเชื่อทำหน้าที่คอยควบคุมดูแล สมาชิกในเครือญาติให้อยู่เย็นเป็นสุข หากลูกหลาน กระทำผิด เรียกว่า “ผิดผีเชื่อ” ได้แก่ ผัวเมียทะเลาะกัน ต่ำพ่อแม่ ตีลูก แย่งมรดก ต้องการให้ลูกหลานทำบุญให้ แต่งงานหรือไม่บอกกล่าวถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ของเครือญาติที่ยึดถือปฏิบัติ และสอดคล้องกับค่านิยมของชาวญ้อย คือ ความกตัญญูรู้คุณ การเคารพผู้อาวุโส

ด้วยความเชื่อผีดั้งกล่าวทำให้ชาวญ้อยทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงเชื่อถือผีเชื่อว่ามีต้นตระกูลเดียวกันตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงความมีความเชื่อและผูกพันกันมา

ยาวนาน และมักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการสัมภาษณ์ นายลือ จอมแก้ว เล่าเหตุการณ์สู้รบที่บริเวณห้วยขมิ้น สปป.ลาว เมื่อ พ.ศ. 2517 ให้ฟังว่า

“ชาวญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง บ้านท่าดอกแก้ว กับบ้านห้วยขมิ้น มีความผูกพันกันมาก เมื่อครั้งเกิด เลวกัน ระหว่างทหารเวียตแดงกับทหารลาวฝ่ายราชวงศ์ ชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้นได้โดนหนีมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านท่าดอกแก้ว บ้างอยู่กับญาติ ชาวท่าดอกแก้วจะช่วยเหลือเพราะเป็นญ้อเชื้อเหงาเดียวกัน”(ลือ จอมแก้ว, สัมภาษณ์)

ผู้วิจัยเห็นว่า จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำนึกทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมร่วม ที่ก้าวข้ามความเป็นเชื้อชาติ สัญชาติ ที่รัฐชาติให้นิยามความหมายใหม่

นอกจากนั้น หมู่บ้านท่าดอกแก้ว มีเกจิอาจารย์ชาวญ้อที่เป็นที่เคารพศรัทธา คือ พระครูสันธานพนมเขต (สนธิ์ สุรพโย) เจ้าอาวาสวัดท่าดอกแก้วเหนือ เป็นที่เลื่องลือด้านวิทยาคม (ได้รับการบันทึกในหนังสือ 108 เกจิอาจารย์ของเมืองไทย) ท่านเป็นศิษย์ของพระอาจารย์สีหัตถ์ สุวรรณมาโจ ผู้นำในการสร้างพระธาตุท่าอุเทน อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม ท่านมีชื่อเสียงด้านการปราบผี รักษาคนผีเข้า เจ้าสุน ปัวบอบ โล่ผี ท่านปฏิบัติแบบพระคองลาว จึงทำให้ชาวญ้อทั้งสองฝั่ง รวมทั้งชาวบ้านอื่นๆเข้ามาเพื่อ อาบน้ำมนต์ แก้เคราะห์เชืญ ท่านให้ความเมตตาแก่สานุศิษย์ตลอดระยะเวลาที่ดำรงธาตุขันธ์ ทำให้ชาวญ้อและชาวบ้านอื่นๆ เดินทางมารักษาความเจ็บป่วย ทั้งชาวบ้านฝั่งไทยและฝั่งลาว นอกจากนั้น มีพระสิงห์ ลูกศิษย์ของหลวงปู่สนธิ์ ไปๆมาๆ และจำพรรษาอยู่ที่วัดสี่สุมัง บ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว จึงทำให้หมู่บ้านท่าดอกแก้ว และ บ้านห้วยขมิ้น ข้ามไปมาหาสู่กันเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นประจำ นายลือ จอมแก้ว ได้เล่าคุณานุคุณของพระสงฆ์ทั้งสองให้ฟังว่า

“หลวงพ่อสิงห์ เป็นคนบ้านท่าดอกแก้ว ประเทศไทย และเป็นศิษย์ของหลวงปู่สนธิ์ จำพรรษาอยู่หมู่บ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว และบ้างมาจำพรรษาอยู่วัดท่าดอกแก้วได้ ทำให้ญาติโยมญ้อทั้งสองหมู่บ้านปากฝั่งแม่น้ำโขงเดินทางมาเยี่ยมท่านและมาร่วมทำบุญกับท่านเป็นประจำ” (ลือ จอมแก้ว, สัมภาษณ์)

ชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้ว และชาวบ้านญ้อห้วยขมิ้น มีความทรงจำร่วมเรื่องพระสงฆ์ทั้งสองรูปนี้และบอกเล่าให้กับลูกหลานได้รับทราบข้อมูล ในปัจจุบัน ชาวญ้อยังคงข้ามพรมแดนไปมาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ทหารฝั่งไทย และผู้ใหญ่บ้านฝั่งลาว จะเห็นควรอนุญาต อาทิ “จันเฮือนดี” หรืองานศพบุคคลสำคัญ “งานดอง” ที่มีการรดเชืญ บุญแข่งเรือบ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว ในวัน

ออกพรรษา และในบุญเดือนสาม งานนมัสการพระธาตุพนม มีชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้น ข้ามด่านประเพณีมา เพื่อไปงานนมัสการพระธาตุพนม หลังออกพรรษา ชาวญ้อทำดอกแก้วจะนิยมไปทอดต้นกล้วยพฤกษ์ วัดสีสุมัง บ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว เพื่อเป็นการทำบุญ และสืบสานไม่ให้ขาดจากกันเป็นประจำ

3) การสร้างความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่า การข้ามพรมแดนของชาวญ้อในพื้นที่กรณีศึกษาจำนวนหนึ่งต้องการไปขายสินค้า ที่จุดผ่อนปรนการค้าบริเวณเทศบาลท่าอุเทน ร่วมกับพ่อค้าแม่ค้าลาวจากหมู่บ้านอื่นๆ จากการศึกษาภาคสนามจุดผ่อนปรนพบว่า มีพ่อค้าแม่ค้ากลุ่มชาติพันธุ์ญ้อมีจำนวนมากที่สุด โดยพ่อค้าแม่ค้าลาว จะเดินทางโดยข้ามเรือถึงท่าอุเทนเวลา 08.00 น. เป็นเวลาการเปิดตลาด เมื่อพ่อค้าแม่ค้าขึ้นท่า จะมีเจ้าหน้าที่ทหารจากกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย จังหวัดนครพนม ตรวจค้นการลักลอบค้ายาเสพติด เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตรวจสอบคัดกรองชาวลาบางคนที่เดินทางมาหาหมอ เจ้าหน้าที่ด้านศุลกากร ตรวจสอบสินค้าห้ามนำเข้า

จากการสัมภาษณ์ นางมี แม่ค้าญ้อลาว ให้ข้อมูลว่า การเดินทางไปขายสินค้า เริ่มจากรับซื้อสิ่งของจากชาวบ้านต่างๆ อาทิ หอยขม หนังกวายเป็น หน่อไม้ หน่อไม้ส้ม อาหารป่าทุกชนิด แล้วให้สามีขับรถจักรยานยนต์พ่วง “รถฮู้” ไปยังเมืองหินบูนในตอนเช้าให้ทันขึ้นเรือตอน 07.00 น. ใช้เวลาในการเดินทางไปถึงจุดจอดเรือเมืองหินบูน สปป.ลาว ประมาณ 20-30 นาที จะแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ฝั่งลาว เสียค่าเรือระวางของส่วนค่าวางของนั้น ขึ้นอยู่กับปริมาณ มีราคาไม่ตายตัว ส่วนมากประมาณ 100-300 บาท รวมค่าโดยสาร เดิมนั้นเคยข้ามเรือผ่านด่านประเพณีบ้านท่าดอกแก้ว และบ้านท่าจำปา

“แต่ก่อน ขี่เรือมาจากท่าบ้านท่าจำปา ง่ายกว่า พอฮอดบ้านละ กะให้พี่น้อง มาฮับ ไปส่งขายอยู่ตลาดลาวท่าอุเทน สบายกว่า บ่ต้องท่าเมื่อพร้อมหมู่ เมื่อยามได้กะได้” (มี พมวิเสด, สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าแม่ค้าชาวญ้อบ้านห้วยขมิ้น สปป. ลาวนิยมการข้ามด่านประเพณีมากกว่า เพราะมีความสะดวกกว่า รวมทั้งสามารถกลับในเวลาใดก็ได้ ผู้วิจัยเห็นว่า ค่าใช้จ่ายน่าจะมีส่วนด้วย เพราะการข้ามเรือที่เมืองหินบูน มีค่าใช้จ่ายเรือ ค่าธรรมเนียม เมื่อเปรียบเทียบกับ การข้ามด่านประเพณี มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า ซึ่งเป็นการลดต้นทุน จากการสังเกตและสัมภาษณ์พ่อค้าลาวที่นำสินค้ามาขาย ดังนั้นหาขาย เป็นที่นิยมสูง ขายตัวเลข

30 – 80 บาท เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารที่รับประทานแล้วจะเสริมสมรรถภาพทางเพศ เมื่อพ่อค้านำไปปรุงเป็นเมนู จะขายได้กำไร ประมาณ ตัวละ 50-100 บาท และมีร้านอาหารปามารับซื้อถึงจังหวัดอุดรธานี เห็นตระโกง ซึ่งหาได้ยากและมีราคาสูงในชุมชนภาคอีสาน ชาวบ้านจึงนิยมมาซื้อที่ตลาดจุดผ่อนปรนที่มีราคาถูกกว่า เห็นเฉพาะ มีราคาสูง เกิดในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และยังมีสินค้าอีกมากมาย และนอกจากขายสินค้าในตลาดจุดผ่อนปรนแล้ว ชาวลาวบางกลุ่ม มุ่งมาซื้อสินค้า อาทิ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน สบู่ ยารักษาโรค ขนมขบเคี้ยว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ส่วนมากซื้อไปไว้ใช้มากกว่านำไปจำหน่าย เพราะสินค้าเหล่านี้ที่ประเทศลาวจะมีราคาแพงกว่า ชาวญ้อบางคนจะมาหาหมอ และพบแพทย์ตามนัดที่คลินิก ซึ่ง หมอจะเข้าใจและรอ รอรวมทั้งขออนุญาตคนลาวลัดคิว สำหรับการตรวจรักษา ทั้งนี้เพื่อให้ทันกับเวลาที่ต้องเดินทางกลับ รวมทั้งหากมีการนัดหมายครั้งต่อไป หมอจะนัดในวันจันทร์ และวันพฤหัสบดี เท่านั้น (มี พมวิเสด, สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนราชการในจุดผ่อนปรนการค้า พบว่ามีข้อกำหนดและกฎเกณฑ์หลายประการ ดังนี้

- 1) การกำหนดและแนวปฏิบัติการนโยบายเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน ถือเป็นงานระดับนโยบาย ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสภาความมั่นคงแห่งชาติ
- 2) การนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาบังคับ อาทิ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย กฎหมายว่าด้วยศุลกากร เกี่ยวข้องกับสินค้าที่ผ่าน เข้า-ออก กฎหมายว่าด้วยการเข้าเมือง เกี่ยวข้องกับคนและยานพาหนะที่เดิน กฎหมายภายในอื่น ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยโรค ระบาดสัตว์ เป็นต้น
- 3) อำนาจหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ ระดับคณะกรรมการการควบคุม จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนที่ได้รับแต่งตั้งจากจังหวัดชายแดน มีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงาน พิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ณ จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนและงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กำกับดูแล ณ จุดผ่อนปรนการค้าชายแดน ให้เป็นไปตามกฎหมายที่หน่วยงานของตนมีหน้าที่รับผิดชอบ

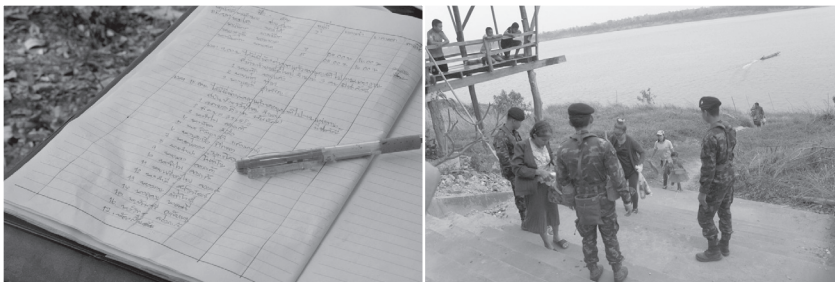
4. การสร้างความสัมพันธ์ในระบบแรงงาน

ก่อนการปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม ในปี 2518 ชาวญ้อบ้านท่าดอกแก้ว ประเทศไทยข้ามแม่น้ำโขง เพื่อปลูกมัน พริก กระเทียม ที่ฝั่งลาว อาจไปกลับ หรือ ตั้งบ้านเรือน ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ชาวญ้อ หลายคนได้กลับมาที่บ้านท่าดอกแก้ว

และส่วนหนึ่งยังคงปักหลักอยู่หมู่บ้านห้วยขมิ้น เพื่อทำกินในพื้นที่ดิน ระบบการเกษตรกรรมเดิม เป็นแบบพึ่งพา มีการ “นาวาน” หรือ ลงแขก ช่วยเหลือกันในกลุ่มญาติพี่น้อง กัน การข้ามพรมแดนมาช่วยแรงงานแรกๆยังพบเห็น ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการจ้างแรงงานในภาคการเกษตร ผู้ว่าจ้างรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า จ้างคนลาว ถูกกว่า จ้างคนไทย เลี้ยงอาหารกลางวันง่าย ไม่เรื่องมาก

การจ้างแรงงานลาว เริ่มจากการจ้างญาติพี่น้องของตนเอง และได้รับความนิยม ปากต่อปาก ความง่ายต่อการกินอยู่ ค่าแรงถูกกว่าคนไทย ทำให้ชาวลาวได้รับการว่าจ้างงานมากขึ้น การข้ามฝั่งมานั้น นายจ้าง หรือญาติพี่น้อง จะแจ้งกับเจ้าหน้าที่ทหารเพื่อข้ามมา บทบาทของเจ้าหน้าที่จึงจะประนีประนอมกับชาวลาวในท้องถิ่น เพื่อแลกกับช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อเฝ้าระวังยาเสพติด และอาชญากรรมข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม มีความร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว ว่าด้วยความร่วมมือด้านการจ้างแรงงาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนี ทุกปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายจังหวัดนครพนม จะแจ้งต่อนายจ้างเพื่อให้แจ้งขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว

การจ้างแรงงานที่เดินทางข้ามด่านประเพณีในพื้นที่ญ้อ ส่วนมากเดินทางไปกลับ ส่วนมากมาดำนาน เกี้ยวข้าว ก่อสร้างบ้านเล็กๆน้อยๆ ในปัจจุบัน วิธีการทำนาของคนญ้อมีการเปลี่ยนแปลงใช้เครื่องจักร การข้ามมาของแรงงานจึงลดน้อยลง แต่มีการจ้างแรงงานในพื้นที่สวนยางเข้ามาแทนที่ จึงทำให้มีแรงงานต้องพักค้างที่ฝั่งไทยชั่วคราว ลักษณะการจ้างมี 2 แบบ คือ 1) จ้างรายวัน ซึ่งแรงงานจะอาศัยอยู่ในที่พักสวนยาง 2) จ้างแบบเหมา อาจคิดตามสัดส่วนที่ขายผลผลิตยาง ขึ้นอยู่กับการตกลง กรณีของนางจัน นายจ้างได้สัดส่วน 60 ส่วนลูกจ้างได้ 40 หากมีการพักชั่วคราวเป็นเวลานาน ลูกจ้างมักจะข้ามมาเป็นครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ซึ่งพบว่า ลูกแรงงานลาวที่ข้ามมารับจ้าง มาเรียนที่โรงเรียนไทย ซึ่งเรียกว่า “เด็กจี” คุณครูโรงเรียนแห่งหนึ่งเล่าว่า เด็กจี เดิมเรียนที่ลาว อยู่ระดับ ป.3 แต่เมื่อมาเรียนที่ไทย จะอยู่ ป. 1 ทั้งนี้ต้องมาปูพื้นฐานหลายอย่างก่อน

ภาพประกอบที่ 4 การตรวจของเจ้าหน้าที่ทหาร เพื่อเฝ้าระวังยาเสพติด เมื่อชาวญ้อได้รับอนุญาตให้ข้ามด่านประเพณีไปร่วมงานที่ สปป.ลาว และ มีการลงชื่อในสมุดรายงานของเจ้าหน้าที่ทหาร

สรุปและอภิปราย

จากการศึกษาด้านประเพณี พบว่า ชุมชนผู้สองฝั่งแม่น้ำโขง มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่สัมพันธ์กันแนบแน่น สืบเนื่องจากในอดีต ตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนแรกเริ่ม การเดินทางข้ามแม่น้ำโขงไปมาเป็นวิถีชีวิตของชาวญ้อเพื่อการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน การถางป่าเพื่อทำนา ปลุกพืช เลี้ยงสัตว์ โดยไม่แยกแยะเป็นฝั่งซ้าย หรือ ฝั่งขวา ต่อมา เมื่อ จักรวรรดินิยมฝรั่งเศส ได้เข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่ และสามารถบรรลุสนธิสัญญาสยาม ฝรั่งเศส 2436 ส่งผลให้แม่น้ำโขงเกิดเป็นเส้นพรมแดน จักรวรรดิฝรั่งเศสได้มีมาตรการต่างๆ เพื่อแบ่งแยกคนฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขง จึงทำให้ข้ามพรมแดนไปมาอย่างระมัดระวัง ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2518 รัฐบาลลาว ได้ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม ช่วงนั้นการข้ามไปมาของชาวญ้อทำดอกแก้วและชาวญ้อห้วยขมิ้นลำบากมากขึ้น ด้วยความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบการปกครองทำให้ความสัมพันธ์ประเทศไทยกับ สปป.ลาว ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจเริ่มเสื่อมลง เกิดการกระทบกระทั่งกันตามบริเวณชายแดนเรื่อยมา ทำให้ด่านประเพณีปิดตัวลงไป ช่วงเวลานี้ชาวบ้านห้วยขมิ้นขาดแคลนปัจจัยที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพ จึงมีการลักลอบข้ามมายังฝั่งประเทศไทย เพื่อเข้ามาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากชาวบ้านทำดอกแก้ว เมื่อสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศดีขึ้น ชาวญ้อทั้งสอง สามารถเดินทางข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันตามปกติ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กันในด้านต่างๆ อาทิ ไปงานดอง ไปส่งสะการ มาลีนบุญ ไปบุญแข่งเรือ มานมัสการหลวงปู่สนธิ ฯ ซึ่งเป็นการ

ข้ามพรมแดนไปมา ในขณะที่รัฐทางสองฟากฝั่ง พยายามควบคุมและพัฒนาพื้นที่พรมแดนอย่างเบ็ดเสร็จ แต่มักมีรอยแยก ปรีแตก ช่องโหว่ และเลื่อนไหลตลอดเวลา

การเข้าควบคุมพื้นที่โดยรัฐบางอย่างดูเหมือนว่าจะสร้างความยุ่งยากมากขึ้น อาทิ การกำหนดจุดจอดเรือ การแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารก่อนการจับปลา อย่างไรก็ตาม ชาวญ้อทั้งสองฝั่งชุมชนมีวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อป้องกันการข้ามพรมแดนไปมาบนฐานความคิดของชุมชน ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ มักมองในมิติความมั่นคง จึงคอย ตรวจสอบ และเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หลายครั้งชุมชนได้เสแสร้งให้เชื่อว่าดำเนินการตามกฎหมายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความดำรงอยู่ของการข้ามด่านประเพณี ในขณะที่ความเป็นจริงมีการเลื่อมล้ำข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ บัญญัติ สาลี (2553) พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชายแดนต้องผ่านประสบการณ์ทั้งที่เกิดจากอำนาจรัฐเป็นผู้กระทำและการปรับตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลื่อนไหลเข้าไปสู่พื้นที่ชายแดนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป เช่น การค้า การท่องเที่ยว ผู้คนในพื้นที่จึงต้องปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ การศึกษาของ โสภี อุ่นทยา (2553) พบว่า พื้นที่ชายแดนไม่อาจให้คำนิยามที่แน่ชัดลงไปได้ขึ้นอยู่กับบริบทที่เลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความเชื่ออำนาจผลประโยชน์ และผูกพันทางเครือญาติกันมานาน ซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมพื้นที่ลวงปลาแม่น้ำโขง จึงเป็นเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยที่สะท้อนให้รัฐ ได้ทำความเข้าใจพื้นที่พรมแดนในหลากหลายมิติ และอาจเป็นแนวทางพื้นฐานของการสร้างความสมานฉันท์ของนครระหว่างประเทศต่อไป จากการศึกษาพบข้อดีและข้อเสียของด่านประเพณีดังนี้

ข้อดีของด่านประเพณี

- 1) ทำให้เกิดการข้ามไปมาซื้อสิ่งของ ค้าขาย ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น
- 2) ตอบสนองความต้องการแรงงานในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต อาทิ กรีดยาง
- 3) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง และช่วยสอดส่อง

ดูแล ให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่เฝ้าระวังการทำผิดกฎหมาย

ข้อเสียของด่านประเพณี

- 1) เป็นช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ภาคบางกลุ่ม เพื่อแสวงหาผลประโยชน์
- 2) การนำสินค้าบางอย่างข้ามไปมา โดยไม่ผ่านด่านศุลกากร อาจส่งผลต่อระบบภาษี

ในปัจจุบัน พ.ศ. 2560 รัฐบาลของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ตรวจเข้มทุกระดับ และชุมชนบริเวณชุมชนผู้อพยพทั้งหมด ได้กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่สีแดง จึงได้ยกเลิกการข้ามพรมแดนชั่วคราวทั้งหมด มียกเว้นบ้างบางกรณี อาทิ การข้ามไปงานกินดอง การข้ามมารักษาพยาบาลเร่งด่วน การข้ามไปส่งเสกานบุคคลสำคัญ ซึ่งจะต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารประจำหน่วยลงความเห็นชอบ

เอกสารอ้างอิง

ข้า พมวิเสด. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (4 ธันวาคม 2559)
ดาว โพชะโน. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
ธวัชชัย นามหินลาย. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
หนูสิน สุวิพัฒน์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
บัญญัติ สาสี. (2553). “พนมดงรัก : พื้นที่ ผู้คน และการปะทะปฏิสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดน”

ใน วารสารมนุษยกับสังคม. ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ยศ สันตสมบัติ. (2551). **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

แม จันเพด. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (4 ธันวาคม 2559)
มี พมวิเสด (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
ลี จันทะชิน. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
ลือ จอมแก้ว. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
สวรรค พลเหลือ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันขันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 มกราคม 2560)
สุวิทย์ อิศาศาวดี. (2552). **จักรวรรดินิยมเหนือแม่น้ำโขง**. กรุงเทพฯ : มติชน.

โสภี อุ่นทะยา. (2553). “เสียงจากชายแดน : จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันเขต” ใน วารสารมนุษยกับสังคม. ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อภิรติ์ แซ่โส. (2553). **ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย - ลาว พ.ศ. 2518 -2548**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.